

**IZVJEŠTAJ O ZAŠTITI OD DISKRIMINACIJE SA
STANOVIŠTA DJELOVANJA INSTITUCIJE
ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
CRNE GORE ZA PERIOD
1. januar - 31. jul 2024. godine**

Podgorica, decembar 2024. godine

SADRŽAJ

I UVOD	3
1.1. Pravni i strateški okvir	4
II STATISTIČKI PRIKAZ PREDMETA U POSTUPKU PRED ZAŠTITNIKOM	6
2.1. Statistički i uporedni prikaz predmeta po pritužbama zbog diskriminacije u periodu od 1. januara do 31. jula 2024. godine	6
2.2. Statistički prikaz o kretanju i rješavanju predmeta po pritužbama na diskriminaciju	12
2.3. Preporuke koje nijesu izvršene.....	14
III PODACI IZ PRAVOSUDNE I UPRAVNE NADLEŽNOSTI.....	16
3.1. Podaci iz pravosudne nadležnosti	17
3.2. Podaci iz upravne nadležnosti	20
IV AKTIVNOSTI NA PROMOCIJI LJUDSKIH PRAVA I JAČANJU KADROVSKIH KAPACITETA SEKTORA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE, RANJIVIH GRUPA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI	21
4.1. Nacionalni aspekt saradnje i promocija jednakosti	21
4.2. Ključni aspekti međunarodne saradnje	22
V KLJUČNA ZAPAŽANJA O STANJU LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA RANJIVIH GRUPA	24
VI OCJENE I PLANOWI ZA NAREDNI PERIOD:	27

I UVOD

Kao samostalan i nezavisan organ, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, na načelima pravde i pravičnosti i kao institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije, preduzima mjere za zaštitu ljudskih prava i sloboda kad su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem državnih organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave i lokalne uprave, javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja. Takođe, Zaštitnik je ovlašćen da postupa i prema fizičkim licima kada se traži zaštita od diskriminacije. Zadatak Zaštitnika je da djeluje preventivno, reaktivno i promotivno i da ukazuje na štetnost pojave diskriminacije, odnosno daje pojedinačne i opšte preporuke za otklanjanje njenih posljedica. Podsjećamo da garancije o uživanju i zaštiti ljudskih prava proizilaze iz Ustava Crne Gore, zakona, ali i ratifikovanih međunarodnih ugovora i opšte prihvaćenih pravila međunarodnog prava.

Zaštitnik ima širok mandat, i to postupa po pritužbama i/ili sopstvenoj inicijativi, zatim preduzima mjere i radnje na podizanju svijesti o zabrani i zaštiti od diskriminacije, značaju vladavine prava, potpunoj i dosljednoj zaštiti prava i sloboda građana/ki i uopšte stvaranju pravne sigurnosti. Zaštitnik, takođe, ima i edukativnu ulogu kroz promotivne aktivnosti i aktivnosti na podizanju svijesti, uključujući i edukativni karakter datih mišljenja, kao i ulogu institucije i njenih predstavnika/ca u programima obuka za nosioce funkcija, službenički kadar i druge.

U skladu sa mandatom, rad po pritužbama i sopstvenoj inicijativi predstavlja jednu od osnovnih nadležnosti ove institucije na osnovu čega, pored ostalog, registrujemo probleme i izazove u crnogorskom društvu, u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava. Takođe, Zaštitnik podnosi inicijative za izmjenu zakonskih propisa, učestvuje u radnim grupama za izradu zakonskih i podzakonskih akata, u svojstvu posmatrača, vrši obilaskе i posjete ustanovama, naseljima, organima i organizacijama koje djeluju u domenu rada Zaštitnika, publikuje izvještaje o radu, ali i tematske i posebne izvještaje, što je dio brojnih aktivnosti kojima Zaštitnik nastoji da što potpunije i kvalitetnije ispuni mandat i odgovori zadacima i izazovima.

Na osnovu podnijetih pritužbi, svakodnevnog razgovora sa strankama, kao i dostupnih istraživanja od strane različitih organizacija civilnog društva i dalje se primjećuju i pokazuju određene slabosti u poznavanju pravnog pojma diskriminacije i mehanizmima zaštite od diskriminacije, tako da i dalje građani/ke svaku nejednakost i nepravdu doživljavaju kao diskriminaciju. Izvještaji, uključujući i ovaj, sačinjavaju se i na osnovu informacija i zapažanja koja nam dostavljaju organi pravosudne i upravne nadležnosti, kao i organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda, uključujući i grupe u riziku od diskriminacije.

Od svog osnivanja, institucija je u kontinuitetu unaprijeđivala aspekte svoga rada i djelovanja, u cilju jačanja povjerenja građana/ki i unaprijeđenja vidljivosti Institucije, što se konstatuje u kontinuitetu i u relevantnim međunarodnim izvještajima.

*Izvještaj o napretku Evropske komisije*¹ konstatuje da je zakonodavni i institucionalni okvir u oblasti temeljnih prava u najvećem dijelu uspostavljen i da Crna Gora nastavlja da u velikoj mjeri ispunjava svoje međunarodne obaveze u pogledu ljudskih prava. Međutim, navodi se da je potrebno više napora kako bi se pomenuti okvir u potpunosti primijenio, te osigurao pristup pravdi i ostvarivanje prava u upravnim i sudskim postupcima, posebno za ugrožene grupe. Ocjena je da su najranjivije grupe u društvu (uključujući Rome i

¹ Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download-preview/33f17d51-f184-4940-951f-b52b86de5649?version=1.0>

Egipćane, osobe sa invaliditetom, LGBTIQ osobe) i dalje izložene diskriminaciji, govoru mržnje i zločinima iz mržnje. Uz konstatovanje značajnog napretka u izradi novog Zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije, te reviziji krivičnog zakonodavstva, navodi se da su preporuke Evropske komisije iz prošle godine djelimično implementirane i da u velikoj mjeri ostaju na snazi, a da je u toj oblasti jedna od preporuka za narednu godinu usvajanje novog Zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije.

Komitet za eliminaciju diskriminacije žena je razmatrao *Treći periodični izvještaj Crne Gore*² (CEDAW/C/MNE/3) na 2063. i 2064. sastanku, održanom 15. maja 2024. godine u kojem je istakao da Komitet konstatuje da je Globalna alijansa nacionalnih institucija za ljudska prava akreditovala statusom „B“ instituciju Zaštitnika u maju 2016. godine, i žali što je institucija od tada ostala u istoj kategoriji.

Takođe, Komitet preporučuje da država ugovornica sprovede preporuke Potkomiteta za akreditaciju kako bi izmijenila Zakon o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore i dala mu eksplicitan mandat za unaprjeđenje ljudskih prava i sloboda, te da formalizuje jasan, transparentan i objektivni proces selekcije i imenovanja; obezbijedi adekvatno finansiranje uz punu finansijsku autonomiju institucije Zaštitnika, a s obzirom na mandat koji ima kao nacionalni preventivni mehanizam i na planu antidiskriminacije. Komitet takođe preporučuje da država ugovornica obezbijedi da institucija zakonski bude osnažena da određuje svoju kadrovsku strukturu i zapošljava osoblje u otvorenom, transparentnom i na sposobnostima zasnovanom procesu koji osigurava pluralističnu strukturu zaposlenih koji posjeduju kvalifikacije neophodne za vršenje mandata, u skladu sa principima koji se tiču statusa nacionalnih institucija za unaprjeđenje i zaštitu ljudskih prava (Pariški principi, dati kao prilog uz rezoluciju Generalne skupštine 48/134, od 20. decembra 1993. godine). Komitet nadalje preporučuje da država ugovornica zatraži savjete i tehničku podršku Kancelarije Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava u ovom pogledu³.

Savjet Evropske unije je usvojio dvije nove Direktive: *Direktiva (EU) 2024/1499 i Direktiva (EU) 2024/1500 od 7. maja 2024. godine o standardima za tijela za jednakost*. Svrha Direktiva je utvrđivanje minimalnih zahtjeva za funkcionisanje tijela za promociju jednakog postupanja (tijela za jednakost). Direktive određuju mandat, nezavisnost, resurse, zadatke i ovlašćenja tijela za jednakost da sudjeluju u sprječavanju diskriminacije i podizanju svijesti, i pružanju pomoći žrtvama, i uz to ustanovljavaju slične minimalne standarde.

1.1. Pravni i strateški okvir

Zakonodavnim intervencijama u prvoj polovini 2024. godine izvršeno je normiranje jednog broja propisa koji su od značaja unaprjeđenje uspostavljenog seta antidiskriminatornih novela u Crnoj Gori, pa ih prikazujemo u ovom dijelu izvještaja.

*Zakon o sprečavanju korupcije*⁴, koji je donijela Skupština Crne Gore dana 7. juna 2024. godine je posebno regulisana zabrana nanošenja štete zviždaču u članu 66 i navodi se: “Zabranjeno je direktnim ili indirektnim činjenjem, nečinjenjem ili propuštanjem činjenja u radnom okruženju zviždaču nanijeti štetu stavljanjem u nepovoljniji položaj u vezi sa podnošenjem prijave, odnosno javnim objelodanjivanjem informacija, a naročito ako se nepovoljniji položaj odnosi na: 1) ugrožavanje života, zdravlja i imovine; 2) nemogućnost

² Dostupno na: <https://www.gov.me/clanak/prezentovan-treci-periodicni-izvjestaj-crne-gore-o-sprovođenju-konvencije-za-eliminaciju-svih-oblika-diskriminacije-zena>

³ Dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta/70c3b86f-42e4-414b-9ec0-0a1494eaacae>

⁴ Dostupno na: <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/250/3410-19515-23-2-24-5-9.pdf>

zapošljavanja; 3) onemogućavanje sticanja svojstva pripravnika ili volontera; 4) rad van radnog odnosa (faktički rad); 5) onemogućavanje obrazovanja, osposobljavanja ili stručnog usavršavanja; 6) onemogućavanje napredovanja na poslu, ocjenjivanja ocjenom „ne zadovoljava“ i sticanja zvanja, odnosno gubitak zvanja; 7) uskraćivanje sredstava rada koje je koristio; 8) zabranu pristupa određenim podacima neophodnim za obavljanje radnih dužnosti; 9) pokretanje disciplinskog postupka i kažnjavanje; 10) pokretanje neopravdanih postupaka; 11) prestanak radnog odnosa; 12) privremeno udaljenje (suspenzija); 13) prekid poslovne saradnje raskidom ugovora o djelu ili ugovora o privremenim i povremenim poslovima; 14) netransformisanje ugovora o radu na određeno vrijeme u ugovor o radu na neodređeno vrijeme, nakon što budu ispunjeni zakonski uslovi, propuštanje produženja ugovora ili prijevremeni raskid ugovora; 15) umanjenje ili uskraćivanje zarade i drugih naknada iz radnog odnosa; 16) uskraćivanje učešća u dobiti poslodavca; 17) neisplaćivanje nagrade i otpremnine; 18) raspoređivanje na drugo radno mjesto ili u drugo mjesto rada van mjesta prebivališta, odnosno boravišta; 19) raspoređivanje u drugo mjesto rada i promjenu radnog vremena, bez opravdanih razloga; 20) nepreduzimanje mjera radi zaštite zbog uznemiravanja od strane drugih lica; 21) neupućivanje na obavezne zdravstvene preglede ili upućivanje na preglede radi ocjene radne sposobnosti kad nijesu ispunjeni uslovi za upućivanje na te preglede u skladu sa zakonom; 22) prijevremeni raskid ugovora o nabavci robe ili usluga ili njegovo poništenje; 23) stavljanje na odgovarajuću listu, u skladu sa neformalnim ili formalnim sporazumom koji se odnosi na pojedini sektor privredne djelatnosti ili cjelokupnu privrednu djelatnost, na osnovu koje lice neće moći da se zaposli u tom sektoru, odnosno djelatnosti; 24) nanošenje materijalne i/ili nematerijalne štete, uključujući nematerijalnu štetu zbog povrede prava ličnosti, naročito na društvenim mrežama ili finansijskog gubitka, uključujući gubitak poslovanja i gubitak prihoda (propuštena dobit); 25) diskriminaciju; 26) mobing. Odredbe opšteg ili pojedinačnog akta poslodavca kojima se nanosi šteta zviždaču ili licu povezanom sa zviždačem zbog podnošenja prijave zviždača ili javnog objelodanjivanja informacija nemaju pravno dejstvo”

*Zakon o audiovizuelnim medijskim uslugama*⁵ je donijela Skupština Crne Gore dana 7. juna 2024. godine kojim je propisan cio set odredbi kojima se uređuju prava, obaveze i odgovornosti fizičkih i pravnih lica u nadležnosti Crne Gore koja obavljaju djelatnost pružanja audiovizuelnih medijskih usluga i kao posebno ističe član 15 kojim je zabranjeno pružanje AVM usluge kojom se: 1) podstiče ili omogućava podsticanje nasilnog ugrožavanja ili nezakonite promjene ustavnog uređenja; 2) može ugroziti javno zdravlje ili koja predstavlja ozbiljan rizik po javno zdravlje; 3) može ugroziti ili dovesti u pitanje javna bezbjednost ili koja predstavlja ozbiljan rizik po javnu bezbjednost, nacionalnu bezbjednost i odbranu; 4) javno podstiče izvršenje krivičnog djela terorizma u smislu Krivičnog zakonika Crne Gore; 5) omogućava ili vrši ratna propaganda. AVM uslugom ne smije se podsticati nasilje, mržnja, netrpeljivost ili diskriminacija po osnovu rase, etničke pripadnosti, veze sa nekim narodom ili nacionalnom zajednicom, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, boje kože, pola, roda, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikalnoj organizaciji, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosne dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika, kao i po osnovu stvarnih ili pretpostavljenih ličnih svojstava. Zabranjeno je objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet maloljetnika uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira da li je svjedok, žrtva ili izvršilac, kao i iznošenje pojedinosti iz porodičnih odnosa i privatnog života maloljetnika.

*Zakonom o medijima*⁶, od 7. juna 2024. godine, članom 49 propisano je da medij ne smije širiti, podsticati ili pravdati nasilje, mržnju ili diskriminaciju po osnovu rase, etničke pripadnosti, veze sa nekim narodom ili

⁵ <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/258/3419-19522-10-3-24-3-5.pdf>

⁶ <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/257/3418-19523-10-3-24-2-5.pdf>

nacionalnom zajednicom, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, boje kože, pola, roda, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikalnoj organizaciji, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosne dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika, kao i po osnovu stvarnih ili pretpostavljenih ličnih svojstava. Pored ove odredbe, članom 51 stav 9 propisuje se da je zabranjeno oglašavanje kojim se, neposredno ili posredno, širi, podstiče ili pravda nasilje, govor mržnje i diskriminacija po bilo kom osnovu, a posebno po osnovu pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika, političkog, vjerskog i drugog uvjerenja.

U prvih pola godine kao značajno izdvajamo usvajanje dokumenta koji postavlja smjernice za poštovanje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica a to je *Strategija manjinske politike u Crnoj Gori 2024 - 2028*⁷. Strategija za naredne četiri godine je predviđela sveobuhvatan plan mjera i aktivnosti koji obuhvata pravni, politički, ekonomski, socijalni, kulturno - informativni, obrazovni i drugi ambijent sa ciljem poboljšanja položaja manjina i njihove suštinske integracije u društveni, ekonomski i politički život Crne Gore. Strategija je usklađena sa relevantnim međunarodno - pravnim standardima koji predviđaju dodatna prava za manjinske narode, poznate kao "afirmativna akcija", kako bi se zaštitio njihov identitet i osigurala faktička ravnopravnost. Donošenjem ovog dokumenta stvaraju se pretpostavke za primjenu politike zaštite i unaprjeđenja manjinskih prava u Crnoj Gori na sveobuhvatan i učinkovit način.

*Strategija reforme pravosuđa 2024-2027*⁸ oslanja se i na UN ciljeve održivog razvoja, preciznije na promovisanje i sprovođenje, između ostalih, i nediskriminatorskih zakona i politika, radi postizanja održivog razvoja. Od značaja je i cilj 5, preciznije 5.5 koji glasi: "Osigurati da žene u potpunosti i djelotvorno učestvuju i imaju jednake mogućnosti da učestvuju u rukovođenju na svim nivoima donošenja odluka u političkom, privrednom i javnom životu".

II STATISTIČKI PRIKAZ PREDMETA U POSTUPKU PRED ZAŠTITNIKOM

2.1. Statistički i uporedni prikaz predmeta po pritužbama zbog diskriminacije u periodu od 1. januara do 31. jula 2024. godine

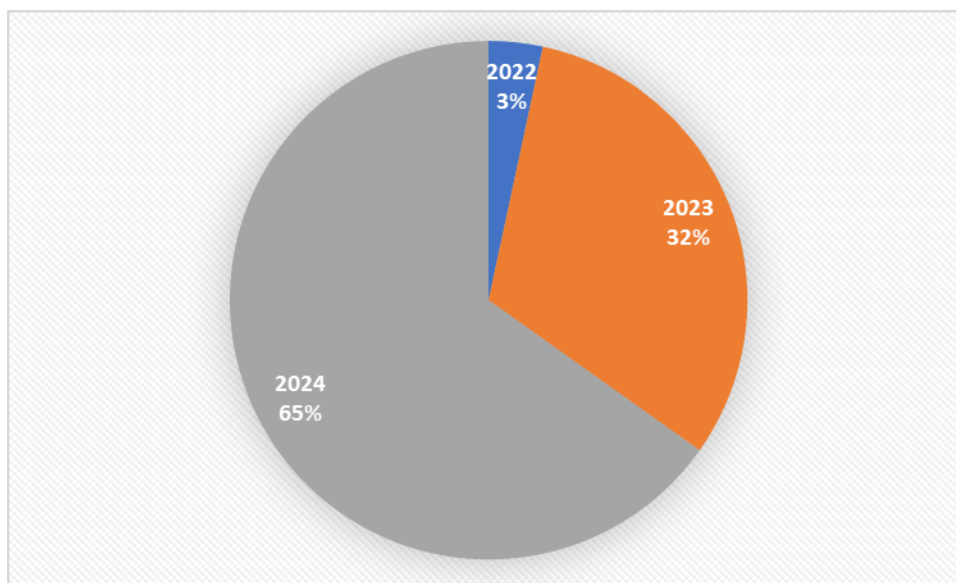
Saglasno odredbi člana 21 stav 1 tačka 6 Zakona o zabrani diskriminacije, Zaštitnik je i za ovaj period izvještavanja vodio posebnu evidenciju o podnijetim pritužbama i pokrenutim postupcima po sopstvenoj inicijativi, a u vezi sa zaštitom od diskriminacije. Praćenje broja predmeta, osnova, područja i oblika diskriminacije predstavlja preduslov za efikasnu prevenciju i zaštitu od diskriminacije, kao i za planiranje politika i strateških dokumenata posvećenih jednakosti i zaštiti grupa u riziku od diskriminacije.

Sektor za zaštitu od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti je u periodu od 1. januara 2024. godine do 31. jula 2024. godine imao u radu 178 pritužbi, od kojih je u 66 predmeta meritorno odlučeno, dok je u 51 predmetu utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava i dato je 99 preporuka:

⁷ <https://wapi.gov.me/download-preview/69e2121f-848b-4171-bd87-45f9f87e90d5?version=1.0>

⁸ <https://wapi.gov.me/download-preview/812601a9-f377-40eb-9aa1-703da4ff3c75?version=1.0>

- a) 116 pritužbi primljeno u 2024. godini do 31. jula;
b) 56 pritužbi prenešeno iz 2023. godine;
b) šest (6) pritužbi je prenešeno iz 2022. godine.

Okončani predmeti do 31. oktobra 2024. godine

Okončani po godinama	broj
2022. godina	6
2023. godina	46
2024. godina	85
Ukupno	137

Tip podnosioca pritužbi koje su primljene u 2024. godini

Muškarci	67
Žene	36
Pravna lica	1
Grupa	10
Sopstvena inicijativa Zaštitnika	1
NVO	1

Opštine podnosioca/teljki u 2024. godini

Bar	3
Bijelo Polje	5
Budva	5

Cetinje	2
Danilovgrad	7
Herceg Novi	3
Kolašin	1
Kotor	1
Nikšić	9
Plav	2
Pljevlja	6
Podgorica	59
Rožaje	2
Ulcinj	4
Žabljak	1
Berane	3
Tuzi	1
Mađarska	1
Srbija	1

Način okončanja predmeta:

Od 137 okončanih predmeta⁹, u 66 predmeta je donijeto mišljenje sa meritornim stavom, od čega je u 51 predmetu utvrđena diskriminacija ili povreda drugog prava i dato je 99 preporuka, dok u devet (9) predmeta nije utvrđena povreda. Dalje, u šest (6) predmeta je donijeto mišljenje sa ukazivanjem. Nadalje, u šest (6) predmeta su podnosioci upućeni na druga pravna sredstva zaštite, dok je osam (8) predmeta okončano spajanjem.

U 15 predmeta, Zaštitnik nije postupao zbog nenadležnosti (nenadležnost/ostalo 14 predmeta; pritužba se se odnosi na povrede prava u drugim državama - jedan (1) predmet). U 18 predmeta je obustavljen postupak (nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak - šest (6) predmeta; podnosilac povukao pritužbu šest (6) predmeta i povreda otklonjena u toku postupka šest (6) predmeta). Pritužba je podnesena po isteku roka od jedne godine od dana učinjene povrede (3). Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku (19). Pritužba je ponovljena, a nijesu podnijeti novi dokazi (2).

Nema diskriminacije, nema povrede drugog prava	Nema diskriminacije, nema povrede drugog prava	9
Nenadležnost	Ostalo	14
Nenadležnost	Pritužba se odnosi na povrede prava u drugim državama	1
Nepostupanje		24
	Pritužba je podnesena po isteku roka od jedne godine od dana učinjene povrede	3
	Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku	19

⁹ Prikaz okončanih predmeta na dan 31. oktobar 2024. godine

	Pritužba ponovljena a nijesu podnijeti novi dokazi	2
Obustava		18
	Nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak	6
	Podnosilac povukao pritužbu	6
	Povreda otklonjena u toku postupka	6
Preporuka		51
	Djelimično ispoštovana	3
	Ispoštovana	1
	Nije ispoštovana	10
	Preporuka	16
	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	21
Spajanjem		8
Ukazivanjem		6
Upućivanje	Upućivanje na druga pravna sredstva	6
Ukupno		137

Struktura okončanih predmeta prema području i osnovu diskriminacije

Kao i prethodnih godina, i ove godine je najveći broj pritužbi podnijen u oblasti rada i zapošljavanja – 70; u 15 predmeta je prigovarano postupcima pred organima javne vlasti; u području pristupa dobrima i uslugama je podnijeto 11 pritužbi; obrazovanja - osam (8); u postupcima pred pravosudnim organima - sedam (7); sporta - pet (5); unutrašnjih poslova i policijskog postupanja - tri (3); socijalne zaštite - dva (2); rodno zasnovanog nasilja - dva (2); zdravstvene zaštite - dva (2); imovinsko-pravnih odnosa - dva (2); penzijsko invalidsko osiguranje dva (2); javni diskurs/mediji dva (2); govora mržnje - jedna (1), dok u pet (5) predmeta nije bilo moguće utvrditi ni područje, ni oblik diskriminacije.

Rad i zapošljavanje		70
	Nacionalna pripadnost	10
	Političko ili drugo mišljenje	6
	Zdravstveno stanje	2
	Invaliditet	4
	Starosna dob	3
	Bračno ili porodično stanje	2
	Pripadnosti grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	15
	Druga lična svojstva	8
	Bez osnova diskriminacije	20
		11
Socijalna zaštita	Invaliditet	2
Rodno zasnovano nasilje	Pol, promjena pola, rodni identitet	2
Postupci pred organima javne vlasti		15
	Nacionalna pripadnost	4

	Seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike	1
	Invaliditet	1
	Imovno stanje	2
	Pripadnosti grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	1
	Druga lična svojstva	2
	Bez osnova diskriminacije	4
Postupci pred pravosudnim organima		7
	Nacionalna pripadnost	1
	Jezik	1
	Vjera ili uvjerenje	1
	Pol, promjena pola, rodni identitet	1
	Druga lična svojstva	1
	Bez osnova diskriminacije	2
Zdravstvena zaštita		2
	Druga lična svojstva	1
	Bez osnova diskriminacije	1
Obrazovanje		8
	Vjera ili uvjerenje	1
	Invaliditet	6
	Bez osnova diskriminacije	1
Sport		5
	Vjera ili uvjerenje	1
	Pripadnosti grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	1
	Bez osnova diskriminacije	3
Imovinsko-pravni odnosi		2
	Rasa	1
	Bez osnova diskriminacije	1
Unutrašnji poslovi i policijsko postupanje		3
	Nacionalna pripadnost	1
	Društveno ili etničko porijeklo	2
Penzijско invalidsko osiguranje		2
	Invaliditet	1
	Pripadnosti grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	1
Govor mržnje	Invaliditet	1
Javni diskurs/mediji		2
	Političko ili drugo mišljenje	1
	Pol, promjena pola, rodni identitet	1

Pristup dobrima i uslugama		11
	Nacionalna pripadnost	2
	Društveno ili etničko porijeklo	3
	Invaliditet	3
	Pripadnosti grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	2
	Bez osnova diskriminacije	1
Bez područja i oblika diskriminacije		5
	Pol, promjena pola, rodni identitet	1
	Bez osnova diskriminacije	4

Način okončanja predmeta prema osnovu diskriminacije

Od ukupnog broja okončanih predmeta, po osnovu rase podnijeta je jedna (1) pritužba; po osnovu nacionalne pripadnosti podnijeto je 18 pritužbi, od čega je u 10 predmeta utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava i date su preporuke; po osnovu društvenog ili etničkog porijekla podnijeto je pet (5) pritužbi, od čega su u dva (2) predmeta utvrđene povrede i date preporuke, dok je jedan (1) predmet okončan ukazivanjem; po osnovu jezika podnijeta je jedna (1) pritužba i u tom predmetu je utvrđena povreda. Diskriminaciji po osnovu vjere ili uvjerenja je prigovarano u tri (3) predmeta, od čega je jedan (1) predmet okončan ukazivanjem; po osnovu političkog ili drugog mišljenja podnijeto je sedam (7) pritužbi, od čega je u tri (3) predmeta utvrđena povreda; po osnovu pola, promjene pola, rodnog identiteta podnijeto je pet (5) pritužbi, od čega je u tri (3) predmeta utvrđena povreda i data preporuka. Po osnovu seksualne orijentacije i/ili interseksualne karakteristike podnijeta je jedna (1) pritužba, dok su po osnovu zdravstvenog stanja podnijete dvije (2) pritužbe od kojih je u jednoj (1) utvrđena povreda. Po osnovu invaliditeta podnijeto je 18 pritužbi, od čega je u pet (5) predmeta utvrđena povreda, dok je jedan (1) predmet okončan ukazivanjem. Po osnovu starosne dobi podnijeto je pet (5) pritužbi, od čega je u četiri (4) predmeta utvrđena povreda. Po osnovu bračnog ili porodičnog stanja podnijete su dvije (2) pritužbe, dok je u jednoj (1) utvrđena povreda. U 20 okončanih predmeta je prigovarano diskriminaciji po osnovu pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, pa je u 11 predmeta utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava i upućene su preporuke, dok je jedan (1) predmeta okončan ukazivanjem. Po osnovu drugih ličnih svojstava podnijeto je 12 pritužbi, od kojih su u tri (3) predmeta date preporuke, a jedna pritužba (1) je okončana ukazivanjem. Dalje, u 37 predmeta podnosioci/teljke nijesu ukazivali/e na lično svojstvo, odnosno osnov diskriminacije, pa su od tog broja u pet (5) predmeta date preporuke, dok je jedan (1) predmet okončan ukazivanjem. Dakle, i ovaj izvještajni period karakteriše značajan broj pritužbi u kojima nije isticano lično svojstvo, zbog čega se u postupku pred Zaštitnikom nije moglo u meritumu ispitivati postojanje diskriminacije, ali jeste eventualna povreda nekog drugog prava.

2.2. Statistički prikaz o kretanju i rješavanju predmeta po pritužbama na diskriminaciju

Rasa		
Obustava	Povreda otklonjena u toku postupka	1
Nacionalna pripadnost		
Nenadležnost	Ostalo	3
Nenadležnost	Pritužba se odnosi na povrede prava u drugim državama	1
Nepostupanje	Pritužba je podnesena po isteku roka od jedne godine od dana učinjene povrede	1
Nepostupanje	Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku	2
Obustava	Podnosilac povukao pritužbu	1
Preporuka	Nije ispoštovana	1
Preporuka	Preporuka	4
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	5
Društveno ili etničko porijeklo		
Nepostupanje	Pritužba ponovljena a nijesu podnijeti novi dokazi	1
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	2
Spajanjem	Spajanjem	1
Ukazivanjem	Ukazivanjem	1
Jezik		
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	1
Vjera ili uvjerenje		
Nenadležnost	Ostalo	1
Obustava	Povreda otklonjena u toku postupka	1
Ukazivanjem	Ukazivanjem	1
Političko ili drugo mišljenje		
Nema povrede prava	Nema povrede prava	1
Nenadležnost	Ostalo	1
Nepostupanje	Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku	1
Preporuka	Preporuka	2
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	1
Spajanjem	Spajanjem	1
Pol, promjena pola, rodni identitet		
Nepostupanje	Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku	1
Obustava	Povreda otklonjena u toku postupka	1
Preporuka	Djelimično ispoštovana	1
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	2
Seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike		
Nepostupanje	Pritužba je podnesena po isteku roka od jedne godine od dana učinjene povrede	1

Zdravstveno stanje		
Nema povrede prava	Nema povrede prava	1
Preporuka	Preporuka	1
Invaliditet		
Nema povrede prava	Nema povrede prava	1
Nenadležnost	Ostalo	2
Nepostupanje	Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku	3
Obustava	Podnosilac povukao pritužbu	2
Obustava	Povreda otklonjena u toku postupka	1
Preporuka	Djelimično ispoštovana	1
Preporuka	Nije ispoštovana	1
Preporuka	Preporuka	3
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	1
Spajanjem	Spajanjem	1
Ukazivanjem	Ukazivanjem	1
Upućivanjem	Upućivanje na druga pravna sredstva	1
Starosna dob		
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	3
Imovno stanje		
Obustava	Podnosilac povukao pritužbu	1
Preporuka	Ispoštovana	1
Bračno ili porodično stanje		
Nepostupanje	Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku	1
Preporuka	Nije ispoštovana	1
Pripadnosti grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji		
Nema povrede prava	Nema povrede prava	1
Nenadležnost	Ostalo	1
Nepostupanje	Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku	1
Obustava	Nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak	1
Obustava	Podnosilac povukao pritužbu	1
Preporuka	Nije ispoštovana	5
Preporuka	Preporuka	4
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	2
Spajanjem	Spajanjem	3
Ukazivanjem	Ukazivanjem	1
Druga lična svojstva		
Nema povrede prava	Nema povrede prava	3
Nenadležnost	Ostalo	1
Nepostupanje	Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku	2
Preporuka	Nije ispoštovana	1
Preporuka	Preporuka	1
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	1

Spajanjem	Spajanjem	1
Ukazivanjem	Ukazivanjem	1
Upućivanje	Upućivanje na druga pravna sredstva	1
Bez osnova diskriminacije		
Nema povrede prava	Nema povrede prava	2
Nenadležnost	Ostalo	5
Nepostupanje	Pritužba je podnesena po isteku roka od jedne godine od dana učinjene povrede	1
Nepostupanje	Pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku	8
Nepostupanje	Pritužba ponovljena a nijesu podnijeti novi dokazi	1
Obustava	Nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak	5
Obustava	Podnosilac povukao pritužbu	1
Obustava	Povreda otklonjena u toku postupka	2
Preporuka	Djelimično ispoštovana	1
Preporuka	Nije ispoštovana	1
Preporuka	Preporuka	1
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	2
Spajanjem	Spajanjem	1
Ukazivanjem	Ukazivanjem	1
Upućivanje	Upućivanje na druga pravna sredstva	4
Preporuka	Preporuka se sprovodi u kontinuitetu	1

2.3. Preporuke koje nijesu izvršene

Prema preliminarnim podacima, od 51 predmeta u kojima je utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava, preporuke nijesu izvršene u sljedećim predmetima, i to:

- preporuka u predmetu broj **261/23** u odnosu na Ministarstvo odbrane kako glasi: - Da u što kraćem roku postupi po presudi Upravnog suda U.br. 2697/20, od 10. oktobra 2022. godine.

- preporuke u predmetu **243/23** koje su upućene JZU Dom zdravlja Kotor kako glasi: - Da u međusobnoj saradnji, u cilju jačanja kadrovskih kapaciteta Doma zdravlja Kotor, a posebno u pogledu angažovanja stručnih kadrova navedenih u pritužbi, preduzmu sve potrebne aktivnosti iz svoje nadležnosti; Ministarstvu zdravlja: - Da u međusobnoj saradnji, u cilju jačanja kadrovskih kapaciteta Doma zdravlja Kotor, a posebno u pogledu angažovanja stručnih kadrova navedenih u pritužbi, preduzmu sve potrebne aktivnosti iz svoje nadležnosti; JU Resursni centar za sluh i govor "Dr Peruta Ivanović" Kotor: - Da u međusobnoj saradnji rade na daljem jačanju kadrovskih kapaciteta Resursnog centra, a posebno u pogledu angažovanja stručnih kadrova navedenih u pritužbi.

- preporuka u predmetu **284/23** u odnosu na Zavod za zapošljavanje Crne Gore kako glasi: - Da preduzmu sve aktivnosti u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja uključujući i normativne aktivnosti, radi obezbjeđivanja razumnih adaptacija na radnom mjestu i u radnom okruženju podnosiocu pritužbe, odnosno radi izvršenja rješenja Zavoda za zapošljavanje Crne Gore - Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom br. 10711-618/18, od 16. jula 2019. godine i rješenja Zavoda za zapošljavanje Crne Gore - Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom br. 10711-619/18, od 16. jula 2019. godine.

- preporuka u predmetu **448/23** koja je upućena Drugim pravnim licima (Banke, OS društva, Mediji, Usluzne djelatnosti, ...) kako glasi: -Da ubuduće zasnivanje radnog odnosa ne uslovljava posebnim uslovom kakav je posjedovanje crnogorskog državljanstva, te da u tom pravcu preduzme sve mjere i radnje, uključujući i izmjenu akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta.

- preporuka u predmetu **473/23** koja je upućena Ministarstvu rada i socijalnog staranja i Vladi CG kako glasi: -Da preduzmu sve aktivnosti u okviru svojih nadležnosti i ovlašćenja uključujući i normativne aktivnosti, kako bi podnosioci pritužbe i druga lica koja se nalaze u sličnoj situaciji u pogledu ostvarivanja prava na penziju bili stavljeni u ravnopravan položaj sa licima na koja se odnosi Okvirni sporazum o regulisanju međusobnih odnosa po pitanju staža osiguranja sa uvećanim trajanjem.

- preporuka u predmetu broj **479/23** u odnosu na Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija kako glasi: - Da otkloni posljedice jednakog postupanja između medijatora/ki u socijalnoj inkluziji i higijeničara/ki, na način što će napraviti razliku u zaradama zavisno od koeficijenta složenosti poslova, odnosno nivoa kvalifikacije obrazovanja, odgovornosti i drugih elemenata bitnih za vrednovanje određenog posla.

- preporuka u predmetu **588/23** u odnosu na RTCG - Radio Televizija Crne Gore kako glasi: - Da otkloni posljedice neopravdano nejednakog tretmana prema podnosiocima pritužbe i rasporedi je na odgovarajuće radno mjesto, shodno njenim kvalifikacijama, stručnim i radnim sposobnostima.

- preporuka u predmetu **677/23** u odnosu na Ministarstvo odbrane kako glasi. - Da bez daljeg odlaganja pisanim putem odgovori podnosiocu pritužbe na podnijeti zahtjev.

- preporuka u predmetu **893/23** u odnosu na Ministarstvo finansija kako glasi: - Da kao nosilac zakonodavne inicijative preduzme mjere i radnje na predlaganju izmjena i dopuna Odluke o dodatku na osnovnu zaradu za obavljanje poslova na određenim radnim mjestima, na način što će utvrđivanje dodatka na osnovnu zaradu u organizacionim jedinicama Fonda za zdravstveno osiguranje zasnivati na principu jednakosti svih čija radna mjesta ispunjavaju kriterijume kakvi su posebni uslovi rada, značaj poslova i odgovornosti, posebna znanja, vještine i kompetencije.

- preporuka u predmetu **927/23** u odnosu na JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola Bar kako glasi: - Da u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, nauke i inovacija nastavi da obezbjeđuje sredstva za troškove pristupačnog prevoza za učenika A.Đ., kao i za sve ostale učenike/ce u analognoj situaciji.

- preporuke u predmetu **956/23** u odnosu na Skupštinu Crne Gore kako glase: - Da proces izmjena Poslovnika Skupštine Crne Gore prati transparentnost, odnosno široke konsultacije uz učešće svih zainteresovanih subjekata, uključujući predstavnike/ce poslaničkih klubova i poslanike/ce koji/e ne pripadaju nijednom poslaničkom klubu; - Da pristupi izmjenama Poslovnika Skupštine Crne Gore na način što poslanike/ce koji/e ne pripadaju nijednom poslaničkom klubu neće dovoditi u nepovoljan položaj u ostvarivanju prava i obaveza koji proizilaze iz poslaničke funkcije.

- preporuke u predmetu **115/24** u odnosu na Ministarstvo unutrašnjih poslova kako glasi: - Ministarstvu unutrašnjih poslova - Komisiji za provjeru bezbjedonosnih smetnji - Da o razlozima postojanja bezbjednosne smetnje obavijesti podnosioca pritužbe u skladu sa standardima iznijetim u praksi Evropskog suda za ljudska prava i u odnosu na Vladu Crne Gore kako glasi: - Da inicira postupak izmjene odredbe člana 128 stav 10 Zakona o unutrašnjim poslovima, na način kojim će se kandidatima/kinjama omogućiti da saznaju razloge na osnovu kojih je utvrđeno postojanje bezbjedonosnih smetnji, a u skladu sa minimalnim stepenom zaštite od

proizvoljnosti svojstvene pojmu zakonitosti u smislu Konvencije i navedenom praksom Evropskog suda za ljudska prava.

- preporuka u predmetu **222/24** u odnosu na Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici kako glasi: - Da bez daljeg odlaganja, preduzme procesne mjere i radnje i donese odluku po krivičnoj prijavi od 13. januara 2023. godine i o tome uredno obavijesti podnositeljku pritužbe.

- preporuka u predmetu **256/24** u odnosu na Opštinu Herceg Novi kako glasi: - Da u koorelaciji sa direktnim akterima spornog karnevalskog spaljivanja lutke uputi javno izvinjenje Andreju Nikolaidisu.

- preporuka u predmetu **297/24** u odnosu na Klinički centar Crne Gore kako glasi: - Da preduzme mjere i radnje na otklanjanju posljedica diskriminacije prema podnositeljki pritužbe.

- preporuke u predmetu **351/24** u odnosu CEDIS - Crnogorski elektrodistributivni sistem kako glase: - Da podnosiocu pritužbe shodno donijetom Elaboratu omogući nastavak procedure za rekonstrukciju dalekovoda; - Da otkloni posljedice neopravdano nejednakog postupanja prema podnosiocu pritužbe i omogući mu napajanje električnom energijom analogno drugim korisnicima čiji su objekti, kao i njegov, na nedovoljnom rastojanju od dalekovoda i u postupku su legalizacije; - Da bez odlaganja odluči po aktu od 18. decembra 2023. godine sa inicijativom za sprovođenje fazne rekonstrukcije na dalekovodu 35 Kv Grbalj i molbom za podnošenje zahtjeva Opštini Budva za donošenje odluke o lokaciji objekata od opšteg interesa sa elementima UTU za trasu dalekovoda 35Kv Grbalj - Dubovica, preko kat.parcela 893, 571/1, 569/2, 570, 567/1, 547, 549/4, 569/3, 549/5, 546/2, 549/3, 549/1, 532/3, 532/7, 532/8 i 532/1 Ko Prijedor II, opština Budva.

- preporuke u predmetu **542/24** u odnosu na Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga kako glase: - Da podnositeljki pritužbe stvori uslove za odgovarajuće, otvoreno i podsticajno radno okruženje, odnosno da joj omogući obavljanje radnih zadataka u skladu sa njenim radnim iskustvom, kompetencijama i ekspertizom; - Da otkloni posljedice diskriminacije prema podnositeljki pritužbe i rasporedi je na odgovarajuće radno mjesto, shodno njenom radnom iskustvu, kvalifikacijama, stručnim i radnim kompetencijama, a prateći smjernice i upute Komisije za žalbe Vlade Crne Gore.

- preporuka u predmetu **620/24** u odnosu na Opštinu Nikšić kako glasi: - Da preduzme mjere i radnje, radi saniranja (nasipanja) spornog kilometra puta od magistralnog puta Nikšić - Šavnik do kuće podnosioca pritužbe na katunu Igrišta u selu Praga - zaseok Jasikovac.

III PODACI IZ PRAVOSUDNE I UPRAVNE NADLEŽNOSTI

Vođenje evidencije je propisano odredbom člana 33 Zakona o zabrani diskriminacije, i to na način što su sudovi, državna tužilaštva, organi za prekršaje, organ uprave nadležan za policijske poslove i inspeksijski organi dužni da vode posebnu evidenciju u formi elektronski vođene baze podataka o podnijetim prijavama, pokrenutim postupcima i donijetim odlukama iz svoje nadležnosti u vezi sa diskriminacijom. Prema ovoj odredbi, podatke iz posebne evidencije organi dostavljaju Zaštitniku najkasnije do 31. januara tekuće godine za prethodnu godinu, a na zahtjev Zaštitnika dužni su da podatke iz ove evidencije dostave i za određeni kraći period u toku godine.

3.1. Podaci iz pravosudne nadležnosti

Prema dostavljenom izvještaju **Sudskog savjeta Crne Gore** za period od 1. januara do 31. jula 2024. godine za krivično djelo teško ubistvo iz člana 144 stav 1 tačka 6 Krivičnog zakonika Crne Gore¹⁰ u radu su bila tri (3) predmeta i nijedan nije okončan; za krivično djelo teško ubistvo iz člana 144 stav 1 tačka 7 KZCG¹¹ nije bilo predmeta u radu, dok je za krivično djelo teško ubistvo iz člana 144 stav 1 tačka 8 KZCG¹² u radu je bilo 15 predmeta i nijedan nije okončan.

Dalje, za krivično djelo silovanje iz člana 204 KZCG¹³ u radu je bio 51 predmet, od čega je pravosnažno okončano pet (5) predmeta, sve osuđujuće preduse, i to: jedna (1) uslovna osuda i četiri (4) kazne zatvora; za krivično djelo obljava nad nemoćnim licem iz člana 205 KZCG u radu su bila dva (2) predmeta, od čega je jedan (1) pravosnažno okončan i izrečena je zatvorska kazna; za krivično djelo obljava sa djetetom iz člana 206 KZCG¹⁴ u radu je bilo 28 predmeta od čega je jedan (1) pravosnažno okončan i izrečena je kazna zatvora; za krivično djelo obljava zloupotrebom položaja iz člana 207 KZCG u radu su bila dva (2) predmeta koja nijesu okončana; za krivično djelo posredovanje u vršenju prostitucije iz člana 210 KZCG u radu je bio jedan (1) predmet koji nije okončan; za krivično djelo dječja pornografija - prikazivanje pornografskog materijala djeci i proizvodnja i posjedovanje dječje pornografije iz člana 211 KZCG u radu je bilo 16 predmeta, od čega ni jedan nije pravosnažno okončan; za krivično djelo mamljenje djeteta u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode iz člana 211b KZCG u radu su bila dva (2) predmeta koja nijesu pravosnažno okončana; za krivično djelo vanbračna zajednica sa maloljetnikom iz člana 216 KZCG u radu je bilo osam (8) predmeta od čega su četiri predmeta okončana, i to tri (3) izricanjem uslovne osude, a jedan (1) kaznom rada u javnom interesu; za krivično djelo oduzimanje maloljetnog lica iz člana 217 KZCG u radu je bilo devet (9) predmeta, od čega su dva (2) pravosnažno okončana i kojima su izrečene uslovne osude; za krivično djelo zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica iz člana 219 KZCG u radu je bilo osam (8) predmeta, od čega je jedan (1) pravosnažno okončan i izrečena je uslovna osuda; za krivično djelo nedavanje izdržavanja iz člana 221 KZCG u radu je bilo 140 predmeta, od čega je pravosnažno okončano 27 predmeta i donijete su osuđujuće presude, odnosno izreče sljedeće kazne: kućni zatvor - 4; novčana kazna - 3; obavezno psihijatrijsko liječenje - 2; rad u javnom interesu - 1; uslovna osuda - 16 i zatvorska kazna - 1; za krivično djelo kršenje porodičnih obaveza iz člana 222 KZCG u radu su bila 4 predmeta i ni jedan nije okončan; za krivično djelo povreda ravnopravnosti u zapošljavanju iz člana 225 KZCG u radu je bio jedan (1) predmet koji nije okončan; za krivično djelo izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje iz člana 370 KZCG u radu su bila četiri (4) predmeta od čega je jedan (1) pravosnažno okončan i izrečena je kazna zatvora; za krivično djelo zločin protiv čovječnosti iz člana 427 KZCG u radu je bio jedan (1) predmet koji nije okončan; za krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 428 KZCG u radu je bio jedan (1) predmet koji nije okončan; za krivično djelo rasna i druga diskriminacija iz člana 443 KZCG u radu je bio jedan (1) predmet koji nije pravosnažno okončan.

Dalje, za krivično djelo ***nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici iz člana 220 KZCG*** u radu je bilo 446 predmeta, riješeno je 199 predmeta, od čega je 91 pravosnažno riješen. U odnosu na vrstu prvostepenih odluka po licima, izrečene su 194 osuđujuće odluke, osam (8) oslobađajućih i donijete su dvije (2) obustave.

¹⁰ Zatvorom najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora kazniće se: 6) ko liši života dijete ili bremenitu ženu;

¹¹ Zatvorom najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora kazniće se: 7) ko liši života člana svoje porodice ili porodične zajednice kojeg je prethodno zlostavljao;

¹² Zatvorom najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora kazniće se: 8) ko sa umišljajem liši života više lica, a ne radi se o ubistvu na mah, ubistvu djeteta pri porođaju ili lišenju života iz samilosti;

¹³ Uključeni pokušaji i nedozvoljene polne radnje u vezi sa ovim članom

¹⁴ Uključeni pokušaji i nedozvoljene polne radnje u vezi sa ovim članom

U odnosu na vrstu pravosnažnih odluka po licima, izrečena je 91 osuđujuća odluka, dok je jedan (1) postupak obustavljen.

U odnosu na prvostepene presude za krivično djelo nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici, izrečene su sljedeće kazne: zatvorska kazna - 95; kazna zatvora u prostorijama za stanovanje - 15; uslovna osuda - 67; rad u javnom interesu - 5; pojačan nadzor od strane organa starateljstva - 1; novčana kazna - 1; zabrana približavanja - 22; udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje - 3; obavezno liječenje alkoholičara - 18; obavezno liječenje narkomana - 5; obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi - 8; obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj ustanovi - 5; oduzimanje oružja - 1; oduzimanje predmeta - 1; vaspitna mjera posebne obaveze - 1. Dakle, izrečeno je ukupno 248 kazni.

U odnosu na pravosnažne presude za krivično djelo nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici, izrečene su sljedeće kazne: zatvorska kazna - 40; kazna zatvora u prostorijama za stanovanje - 6; uslovna osuda - 37; novčana kazna - 1; rad u javnom interesu - 3; zabrana približavanja - 12; udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje - 1; obavezno liječenje alkoholičara - 11; obavezno liječenje narkomana - 4; obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi - 3; obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj ustanovi - 2; oduzimanje oružja - 1; pojačan nadzor od strane organa starateljstva - 1; vaspitna mjera posebne obaveze - 1. Dakle, izrečene su ukupno 123 kazne.

Prema informaciji Sudskog savjeta, sudovi su se na član **42a Krivičnog zakonika Crne Gore** pozvali u **samo jednom (1) predmetu**.

Dalje, u periodu od 1. januara do 31. jula 2024. godine evidentirano je **20 tužbi čija je vrsta spora diskriminacija**, dok je **27** predmeta prenijeto iz prethodne godine, iz čega proizilazi da je tokom 2024. godine do 31. jula u radu bilo **47** predmeta.

Završeno je 11 predmeta, od čega su tri (3) predmeta pravosnažna. Oštećene osobe su pet (5) žena, devet (9) muškaraca i jedna (1) nvo organizacija. U odnosu na vrstu odluka, donijeto je sljedeće: djelimično usvajanje tužbenog zahtjeva - 1; presuda - odbijanje tužbenog zahtjeva - 3; rješenje o obustavljanju parničnog postupka - 1; rješenje o odbačaju tužbe - 2; rješenje o povlačenju tužbe - 3; usvajanje tužbenog zahtjeva - 1. Prosječno vrijeme trajanja ovih predmeta je 299 dana. Sudski savjet nije dostavio podatke o osnovu diskriminacije, uz obrazloženje da nijesu u mogućnosti da dostave tražene podatke, jer se ta vrsta spora u trenutnom informacionom sistemu zavodi kao „Naknada štete“, ali ne i po kojem osnovu.

U odnosu na podatke o besplatnoj pravnoj pomoći za period od 1. januara do 31. jula 2024. godine, ukupno je podnijet 201 zahtjev za BPP, a odobrena su 153 zahtjeva. Za djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovina ljudima podnijeta su 53 zahtjeva za BPP, a odobreno je 39 zahtjeva.

Viši sud za prekršaje Crne Gore je¹⁵ dostavio Izvještaj o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici za prvu polovinu 2024. godine - Su II br. 133/24 i Izvještaj o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zabrani diskriminacije i predmetima iz drugih oblasti u kojima prekršaji sadrže elemente diskriminacije za prvu polovinu 2024. godine - Su II br. 134/24, oba od 22. jula 2024. godine.

¹⁵ Akt Su II br. 137/24 od 23. jula 2024. godine

Prema Izvještaju o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici za prvu polovinu 2024. godine proizilazi da su sudovi za prekršaje u prvoj polovini 2024. godine imali ukupno u radu 1.381 predmet iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, i to Sud za prekršaje u Podgorici je imao 823 predmeta u radu, Sud za prekršaje u Budvi 369 i Sud za prekršaje u Bijelom Polju 184 predmeta. Ukupno je završeno 637 predmeta ili 46,13%, od čega u Sudu za prekršaje u Podgorici 273, Sudu za prekršaje u Budvi 234 i Sudu za prekršaje u Bijelom Polju 130 predmeta. Navedeni predmeti su završeni na način što je izrečeno: 208 novčanih kazni; 34 kazne zatvora; 109 uslovnih osuda; 58 opomena; četiri (4) vaspitne mjere; u šest (6) predmeta je odbačen zahtjev; u 53 predmeta je obustavljen postupak; u 136 predmeta donijeta je oslobađajuća odluka, dok je 29 predmeta riješeno na drugi način.

Izrečene su 284 zaštitne mjere, i to: udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje - 39; zabrana približavanja 95; zabrana uznemiravanja i uhođenja - 111 i 39 ostalih zaštitnih mjera (liječenje od zavisnosti, psihijatrijsko liječenje i oduzimanje predmeta).

U 637 završenih predmeta postupci su vođeni protiv 910 nasilnika, od čega je bilo 901 ili 99,01% punoljetnih i devet (9) ili 0,99% maloljetnih. Punoljetni nasilnici po polu: 682 ili 75,69% muškaraca i 219 ili 24,31% žena, dok su svi maloljetni bili muškog pola.

U odnosu na podatke o radnom statusu i nivou obrazovanja 672 nasilnika, odnosno 73,85% od ukupnog broja nasilnika u završenim predmetima, njih 302 ili 44,94% su nezaposlena lica. Na uzorku od 564 nasilnika ili 61,98% od ukupnog broja nasilnika, njih 142 ili 25,18% ima osnovno obrazovanje, 359 ili 63,65% srednje obrazovanje i 63 ili 11,17% ima višu ili visoku školsku spremu.

U 637 završenih predmeta ukupno je bilo 908 žrtava nasilja, od čega 777 ili 85,57% punoljetnih i 131 ili 14,43% maloljetnih. Od ukupno 777 punoljetnih žrtava nasilja u 516 slučajeva ili 66,41% su to bile žene i u 261 ili 33,59% slučajeva muškarci. Od ukupno 131 maloljetnih žrtava nasilja, u 88 ili 67,18% slučajeva su žrtve bile muškog pola i u 43 ili 32,82% slučajeva ženskog pola.

U odnosu na postupke po žalbi, u prvoj polovini 2024. godine Viši sud za prekršaje Crne Gore je imao ukupno u radu 67 predmeta iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Od ukupno riješenih 60 predmeta, u tri (3) predmeta je žalba odbačena, u 36 je potvrđeno; u 14 ukinuto; u šest (6) preinačeno; dok je jedan (1) predmet riješen na drugi način. Administrativno je vraćeno pet (5) predmeta, dok je jedan (1) nezavršen.

Prema Izvještaju o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zabrani diskriminacije i predmetima iz drugih oblasti u kojima prekršaji sadrže elemente diskriminacije za prvu polovinu 2024. godine, sudovi za prekršaje su u prvoj polovini 2024. godine imali ukupno u radu 130 predmeta u kojima su prekršaji imali elemente diskriminacije, i to: Sud za prekršaje u Podgorici 81 predmet, Sud za prekršaje u Budvi 29 predmeta, dok je Sud za prekršaje u Bijelom Polju imao u radu 20 predmeta ovakve vrste. Riješena su 54 predmeta, dok je 76 predmeta ostalo neriješeno.

Od ukupno 130 predmeta u radu, u **pet (5) predmeta** je prekršaj procesuiran u skladu sa **Zakonom o zabrani diskriminacije**, dok su u ostalim predmetima prekršaji procesuirani u skladu sa Zakonom o javnom redu i miru, ali su prepoznati kao prekršaji sa elementima diskriminacije.

Svih pet (5) predmeta procesuiranih po Zakonu o zabrani diskriminacije su za osnov imali seksualnu orijentaciju. Riješena su tri (3) predmeta, i to na način što je u jednom izrečena opomena, u drugom opomena uz novčanu kaznu od 30 eura, a u trećem novčana kazna 150+30 eura. U jednom (1) predmetu, pravna

kvalifikacija koja je stavljena na teret je iz člana 34a stav 1 tačka 4 Zakona o zabrani diskriminacije¹⁶, dok je u ostala četiti (4) predmeta pravna kvalifikacija iz člana 34a stav 4.¹⁷ U svih pet (5) predmeta za pol i godište rođenja diskriminisanog lica označena je grupa.

U odnosu na predmete procesuirane po Zakonu o javnom redu i miru, u 88 predmeta osnov diskriminacije je seksualna orijentacija; u 26 predmeta nacionalna pripadnost; u pet (5) predmeta vjerska pripadnost; u dva (2) predmeta vjerska pripadnost i etničko porijeklo; u dva (2) vjerska i nacionalna pripadnost; dok je u jednom (1) predmetu osnov diskriminacije bio invaliditet, a u jednom (1) drugo lično svojstvo. Pravna kvalifikacija prekršaja koja je stavljena na teret je iz članova 7, 8, 10 i 19 Zakona o javnom redu i redu.

U riješenim predmetima, u četiri (4) je donijeta opomena; u jednom (1) opomena + 30 eura; u deset (10) obustava; u četiri (4) uslovna osuda; u pet (5) je donijeta oslobađajuća odluka, dok su u ostalim završenim predmetima izrečene novčane kazne, i to: u dva (2) novčana kazna 150 + 30 eura; u tri (3) novčana kazna 250 eura; u jednom (1) novčana kazna 800 eura i troškovi 30 eura; u dva (2) novčana kazna 500 eura; u četiri (4) novčana kazna 100 eura; u jednom (1) novčana kazna 50 eura; u jednom (1) novčana kazna 750 eura; u jednom (1) novčana kazna 1000 eura; u jednom (1) novčana kazna 300 eura; u jednom (1) novčana kazna 300 eura + troškovi postupka 30 eura; u jednom (1) predmetu novčana kazna 600 eura + troškovi postupka 20 eura; u pet (5) novčana kazna 250 eura + 30 eura; u četiri (4) novčana kazna 150 eura + 30 eura; u jednom (1) novčana kazna 210 eura; u jednom (1) novčana kazna 250 eura + 10 eura; u jednom (1) novčana kazna 120 eura i troškovi postupka 30 eura, dok je u jednom (1) izrečena novčana kazna bez naznake o visini kazne.

3.2. Podaci iz upravne nadležnosti

Uprava policije je aktom 58 broj 074/24-58094/2 od 25. oktobra 2024. godine dostavila tabelarni prikaz posebne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije, a prema podacima dobijenim od Regionalnih centara Uprave policije. Tabelarni prikaz sadrži podatke o datumu podnošenja prijave, broju primljenih prijava, broju usvojenih prijava, broju odbijenih prijava, datumu podnošenja krivične prijave, vremenu trajanja postupka, osnovu diskriminacije, polu i godinama života diskriminisanog lica, kao i napomenu (kao npr. nemoguća identifikacija koja je evidentirana za najveći broj prijava). Prema izvedenim podacima iz tabelarnog prikaza u periodu od 1. januara do 31. jula 2024. godine primljene su 134 prijave. Međutim, Zaštitnik primjećuje da su podaci u vezi sa osnovom diskriminacije nepotpuni, jer je za najveći broj predmeta za osnov diskriminacije evidentirano "uvredljivi komentari preko tik toka", bez navođenja ličnog svojstva diskriminisanog lica, dok je u osam (8) predmeta za osnov diskriminacije navedena nacionalna pripadnost, u jednom (1) je za osnov navedeno protiv imenovanog lica, a u jednom (1) je za osnov naznačeno "prijava protiv NN lica zbog vrijeđanja". Takođe, iz tabelarnog prikaza proizilazi da je najveći broj prijava podnešen istog dana od strane istog lica, predstavnika NVO, te da se sve prijave odnose na uvredljive komentare preko tik toka, bez navođenja osnova diskriminacije i za sve prijave je u napomeni navedeno "nemoguća

¹⁶ Član 34a stav 1 tačka 4 glasi: "Novčanom kaznom u iznosu od 1.000 eura do 20.000 eura kazniće se za prekršaj pravno lice, ako:

4) koristi govor mržnje izražavanjem ideja, tvrdnji, informacija, mišljenja, kojima se širi, raspiruje, podstiče ili pravda diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, ksenofobija, rasna mržnja, antisemitizam, ili ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjina (član 9a)."

¹⁷ Član 34a stav 4 glasi: „Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se fizičko lice novčanom kaznom u iznosu od 150 eura do 2.000 eura."

identifikacija". Od ukupnog broja podnijetih prijava, šest (6) predmeta je bilo u radu. Podnijeto je sedam (7) prekršajnih prijava i izrečene su dvije (2) novčane kazne od po 350 eura.

Prema informaciji **Ministarstva prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine** dostavljene aktom br. 01-006/24-12662/2 od 30. septembra 2024. godine, u ovom ministarstvu u periodu od 1. januara do 31. jula 2024. godine nije bilo prijava diskriminacije.

IV AKTIVNOSTI NA PROMOCIJI LJUDSKIH PRAVA I JAČANJU KADROVSKIH KAPACITETA SEKTORA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE, RANJIVIH GRUPA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore je, u skladu sa svojim nadležnostima i ovlaštenjima, nastavila rad na promociji načela zabrane diskriminacije, odnosno važnosti jednakog ostvarivanja garantovanih ljudskih prava i sloboda, bez obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojsvo. Nacionalne i međunarodne aktere na polju promocije, ostvarivanja i zaštite ljudskih prava Zaštitnik vidi kao strateške partnere i prirodne saveznike u borbi protiv diskriminacije i zaštiti jednakosti. U nastavku ovog poglavlja dat je pregled nekih od promotivnih aktivnosti koje su realizovane u periodu izvještavanja.

4.1. Nacionalni aspekt saradnje i promocija jednakosti

Tragični događaj u romskom naselju u Baru, u kojem su stradale četiri osobe, bio je povod da Zaštitnik, sa zamjenicom i savjetnicom posjeti Institut za razvoj i istraživanje u oblasti zaštite na radu. Cilj posjete je bio mapiranje naselja u kojima žive Romi i Egipćani, a radi procjene rizika kroz elaborat elektroinstalacionog i protivpožarnog sistema. Većina stambenih objekata u kojima žive pripadnici/e romske i egipćanske zajednice i uslovi u njima (struja, voda i kanalizacija) nijesu adekvatni za osnovne životne potrebe. Takvi objekti su nebezbedni i nedostojni za život čovjeka, a na šta je Zaštitnik ukazivao i kroz izvještaj "Položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori kroz prizmu rada Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i stanje sa terenskih posjeta", koji je publikovan u aprilu 2023. godine.

Na poziv Zaštitnika, predsjednica i članovi/ice Odbora za rodnu ravnopravnost i posjetile su instituciju Zaštitnika. Tom prilikom, usaglasili/e su se da postoji prostor za saradnju na više nivoa, a posebno kod unaprjeđenja dinamike primjene, odnosno poštovanja preporuka, koje Zaštitnik upućuje organima javne vlasti. Istaknuto je da se oblast rodne ravnopravnosti i dalje percipira na pogrešan način te smatra isključivo „ženskim pitanjem“, a ukazano je i na to, da se ova tematika ne može isključivo posmatrati kroz participativnost žena u organima javne uprave. Takođe, bilo je i riječi o drugim brojnim temama, koje su iz nadležnosti ovog skupštinskog tijela, sa posebnim osvrtom na funkcionisanje sistema u oblasti zaštite žena od mizoginije i seksističkog govora.

Zaštitnik je govorio na 16. zasjedanju „Ženskog parlamenta“, u organizaciji Odbora za rodnu ravnopravnost. On je tom prilikom, pored ostalog, kazao da samo žene koje su se okušale u političkim procesima i javnom diskursu znaju kolika je cijena opstanka djelovanja na planu podsticaja izgradnji zajedničkih vrijednosti i ostvarivanja načela jednakosti u tom procesu. Takođe je kazao da su otpori višestruki - od otvorenih mizoginih i seksističkih napada i govora mržnje, pa sve do sofisticiranih obika narušavanja njene privatnosti, u kojoj se ne samo dovodi u pitanje njena sposobnost i vještina, već i elementarne etičke vrijednosti i moralni kod. Prema njegovim riječima, unutar populacije žena postoje i druge posebno ranjive grupe u riziku od

višestruke i multisektorske diskriminacije, kao što su žene sa invaliditetom, žene žrtve nasilja u porodici i žrtve nasilja nad ženama, žene iz ranjivih etničkih grupa – Romkinje i Egipćanke, žene iz seoskih područja, transrodne žene, žene na tržištu rada i posebno one koje traže zaposlenje i/ili spadaju u red teško zapošljivih osoba, žene u procesu ostvarivanja reproduktivnih prava i sloboda. Zaštitnik je ukazao na potrebu multidisciplinarnog i multisektorskog pristupa za rješavanje uočenih problema, prema kojem osnovni cilj mora biti osnaživanje i zaštita prava žena kako bi mogle ostvariti jedan od osnovnih društvenih i globalnih razvojnih ciljeva, a to je rodna ravnopravnost.

Zaštitnik je na zasjedanju II Romskog parlamenta u Skupštini Crne Gore, pored ostalog, kazao da su nedostupnost i loš kvalitet obrazovanja, isključenje sa tržišta rada, socijalna nesigurnost, nedostatak adekvatne infrastrukture stanovanja, nedostupnost zdravstvene zaštite, neregulisan građansko-pravni status, diskriminatorni odnos okruženja sa govorom mržnje i nasiljem kao ekstremnim primjerima isključivosti, karakteristike života romske zajednice. On je ukazao da pitanja koja traže posebnu pažnju i adekvatan odgovor jesu i prijevremeni brakovi i pojava siromaštva. Odgovori na ova pitanja moraju biti sistemski, intersektorski, multidisciplinarni i nadasve praćeni aktivnim kampanjama u kojima bi morali sudjelovati jednako Romi, kao i oni koji to nijesu, a svakodnevno svjedoče ovim pojavama na ulici, u neposrednom okruženju, kroz medijske izvještaje i na drugi način.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Vlada Crne Gore i sistem UN u Crnoj Gori organizovali su konferenciju na kojoj su prezentovani ključni rezultati dvogodišnje inicijative „Unapređenje inkluzije djece sa smetnjama u razvoju i odraslih sa invaliditetom u Crnoj Gori“. Na konferenciji je zaključeno da je izgradnja snažnih partnerstava za podršku osobama sa invaliditetom kritično važna za jačanje institucionalnih kapaciteta za prevenciju institucionalizacije osoba sa invaliditetom. Kako je ostvarivanje prava djece sa smetnjama u razvoju i odraslih sa invaliditetom važan aspekt rada institucije Zaštitnika to će u saradnji sa UN sistemom u Crnoj Gori to će se u predstojećem periodu nastaviti sa radom na jačanju kapaciteta za sprječavanje institucionalizacije djece i odraslih sa smetnjama u razvoju. Osim toga, napor će biti nastavljen za aktivno uključivanje organizacija za prava osoba sa invaliditetom u implementaciju i praćenje Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD) u Crnoj Gori.

Zaštitnik je učestvovao na panel diskusiji sprječavanje govora mržnje u javnom prostoru Crne Gore - uloga institucija. Smatra da su veoma problematični komentari koji se ostavljaju na portalima, kao i drugim onlajn platformama. Posebno je naglasio da su najčešći korisnici društvenih mreža djeca i mladi, te da su prepoznati kao zajednica koja je najpodložnija različitim uticajima zbog čega je potrebno sa njima više raditi na medijskom opismenjavanju i generalno učenju kulturi dijaloga, toleranciji i nediskriminaciji. Panel diskusiju u saradnji sa Pravnim fakultetom Univerziteta Crne Gore organizovala je Neformalna grupa „Ad maiora“.

4.2. Ključni aspekti međunarodne saradnje

Zamjenica Zaštitnika učestvovala je na online konferenciji Kolaborativne strategije u adresiranju govora mržnje: Multidimenzionalni pristup održanoj u okviru Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku akcije „Promocija jednakosti i borba protiv rasizma i netolerancije na Zapadnom Balkanu“ u saradnji sa Evropskom unijom/Savjetom Evrope. Ona je imala izlaganje na temu „Pružanje dostupnih kanala za podnošenje žalbi, održavanje online saslušanja i kolaboracije sa servisima podrške“. Tokom izlaganja predstavila je proaktivnu ulogu Sektora za zaštitu od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti vezano za realizovane obilaske romskih i egipćanskih naselja tokom 2022. godine, radi približavanja zajednici i identifikovanja ključnih problema sa kojima se suočavaju u svakodnevnom životu, a koji ometaju inkluziju i ravnopravan

položaj u društvu. Naglasila je da je nakon obavljenih terenskih posjeta i razgovora sa Romima i Egipćanima i predstavnicima/ama lokalne samouprave sačinjen izvještaj Položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori kroz prizmu rada Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i stanje sa terenskih posjeta. Dalje je, pored ostalog, ukazala da su za vrijeme obavljenih terenskih posjeta formirani predmeti po sopstvenoj inicijativi i date preporuke nadležnim organima.

Zaštitnik sa saradnicama je prisustvovao dvijema dvodnevним konferencijama pod nazivom “Adresiranje govora mržnje i zločina iz mržnje: uloga tijela za jednakost u borbi protiv nasilja i diskriminacije” i pod nazivom; “Adresiranje rasizma i rasna diskriminacija u kontekstu EU pristupnog procesa: Uloga i alati dostupni regionu Zapadnog Balkana i Istočnog partnerstva” koje su organizovane u okviru zajedničkih programa Evropske unije i Savjeta Evrope kroz aktivnosti “Promocija jednakosti i suzbijanje rasizma i netolerancije na Zapadnom Balkanu” i “Promocija jednakosti i nediskriminacije ka otpornijim i inkluzivnijim društvima”. Zaštitnik je, pored ostalog, naglasio značaj adekvatnog i pravovremenog prepoznavanja motiva mržnje i predrasude što, kako je kazao, predstavlja uslov za utvrđivanje da je krivično djelo počinjeno iz mržnje i primjenu otežavajuće okolnosti prilikom izricanja sankcije počiniocima. Prisutnost motivisanosti predrasudom je ono što zločine iz mržnje razlikuje od ostalih zločina, a utvrđivanje te motivisanosti je upravo i najveći izazov u pravosuđu. Dalje, Zaštitnik je poručio da tijela za jednakost stoje na braniku slobode izražavanja, ali da govor mržnje kao zloupotreba te slobode ne može uživati zaštitu, te da najveći izazov i dalje predstavlja kontrola elektronskih medija i društvenih mreža, koje obiluju govorom mržnje, mizoginijom, seksizmom i drugim oblicima nezakonitog govora. U tom pravcu izrazio je očekivanje da će se i uz pomoć alata vještačke inteligencije ovoj pojavi uspješnije stati na put.

Savjetnica Zaštitnika prisustvovala je prvoj od navedenih konferencija i tom prilikom, pored ostalog, podsjetila je da mržnja uključuje pristrasnost i predrasude, te da se na pojavu govora mržnje mora reagovati i kroz krivično i građansko pravosuđe. Takođe, naglasila je da se žrtve suočavaju sa rizikom od sekundarne viktimizacije, koja se ogleda kroz nedostatke u obezbjeđenju lične bezbjednosti i sigurnosti žrtava, nedostatku praktične, pravne i psihosocijalne podrške i pomoći, kao i nepovjerenju u institucije koje nerijetko same podstiču stereotipne i odvrćajuće stavove prema žrtvama.

Predstavnici Njemačke fondacije za međunarodnu pravnu saradnju (IRZ) posjetili su instituciju Zaštitnika povodom razmjene informacija o sprovođenju Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola i generalno o pravima LGBTIQ+ osoba u Crnoj Gori. Šef jedinice za Jugoistočnu Evropu i projekt menadžerka iskazali su namjeru da u drugom dijelu godine ova organizacija, koja djeluje pod pokroviteljstvom Ministarstva pravde i inostranih poslova Njemačke, održi okrugli sto kako bi se doprinijelo boljoj primjeni Zakona i razmatranju izazova sa kojima se suočava u praksi. Imajući u vidu mandat i aktivnosti Zaštitnika u ovoj oblasti, dogovoreno je da institucija bude dio navedene aktivnosti. Zaštitnik je podsjetio da su u Crnoj Gori i dalje prisutni stigma, predrasude i diskriminacija prema ranjivim grupama, i da se to svakako odnosi i na LGBTIQ osobe. Ukazao je da je u posljednjih 15 godina načinjeno dosta pomaka u vezi sa ostvarivanjem prava ovih osoba, ističući u tom smislu ulogu civilnog sektora. Takođe je ukazao da se u posljednje vrijeme primjećuje da se napadi, prijetnje i različite vrste uznemiravanja prema LGBT osobama dešavaju dominantno putem društvenih mreža i u internet prostoru generalno. Savjetnica Zaštitnika je, pored ostalog, ukazala da Nacrt Zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja dozvoljava da trans osobe slobodno izraze volju, bez uslovaljanja sterilizacijom i drugim medicinskim procedurama i postupcima – rodni identitet se zasniva na samoodređenju, kao aspektu prava na privatnost. Sagovornici su naglasili važnost primjene međunarodnih standarda prakse i preporuka referentnih tijela, i razgovarali o razlozima izostanka adekvatne implementacije postojećih normi domaćeg zakonodavstva.

V KLJUČNA ZAPAŽANJA O STANJU LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA RANJIVIH GRUPE

U izvještajnom periodu u radu je bilo 178 pritužbi, od kojih je u 66 predmeta meritorno odlučeno, dok je u 51 predmetu utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava i dato je 99 preporuka. Dalje, Zaštitnik je postupao po sopstvenoj inicijativi radi ispitivanja da li je u javnim istupima, te komentarima na društvenim mrežama i portalima, sadržan **govor mržnje**, odnosno da li je zloupotrijebljeno pravo na slobodu izražavanja iz člana 10 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kršenjem prava drugih u smislu člana 17 Konvencije, kojim je zabranjena zloupotreba prava. U predmetu karnevalskog spaljivanja lutke u liku književnika i publiciste, Zaštitnik je ukazao da karnevalsko spaljivanje treba da simbolizuje protest protiv negativnih pojava, odluka i praksi kreiranih sa pozicija moći i odlučivanja, protest protiv ugnjetavanja, diskriminacije, nasilja, govora mržnje i drugih pojava koje urušavaju koncept demokratskog i slobodnog društva. Sa druge strane, karnevalsko spaljivanje lutke u liku književnika i kolumniste, dobitnika istaknutih domaćih i međunarodnih priznanja, ne može predstavljati dozvoljeni oblik izražavanja kao bunta na političku i društvenu stvarnost.¹⁸

Prisutnost govora mržnje pretežno u online prostoru zahtijeva pravovremeno i adekvatno reagovanje, kroz mehanizme samoregulacije, ali i postupke utvrđivanja krivično - pravne i prekršajno - pravne odgovornosti. Online prostor mora biti podložan adekvatnoj kontroli i administraciji sadržaja, posebno što napadi iz online prostora mogu eskalirati fizičkim napadom i/ili drugim neprimjerenim ponašanjem na javnom mjestu.

Najveći broj reagovanja i saopštenja Zaštitnika odnosio se na uvredljiv govor, govor mržnje, online prijetnje i zastrašivanja, kao i primjere mizoginije i seksizma.

Prema informacijama dobijenim od Uprave policije proizilazi da su se gotovo sve prijave odnosile na uvredljive komentare preko društvene mreže tik tok. Međutim, radi vođenja adekvatne i sveobuhvatne statistike, neophodno je da Uprava policije konkretizuje osnov diskriminacije, odnosno lično svojstvo lica kojima su uvredljivi komentari i upućeni. Takođe, obeshrabruje činjenica da po prijavama za uvredljive komentare nije bilo moguće utvrditi identitet počinitelja, zbog čega ni u jednom predmetu nije izrečena kazna. Prema tome, u slučajevima kada za to ima zakonske osnove izuzetno je važno pravovremeno procesuirati odgovorne, jer društvena osuda bez drugih posljedica, autorima i počiniocima djela ne šalje jasnu poruku da se govor mržnje neće tolerisati.

Romi i Egipćani i dalje su uglavnom izolovani od ostatka stanovništva i žive u prenatrpanim i neuslovnim naseljima. Anticiganizam i višestruka diskriminacija su glavni razlozi socijalne isključenosti, dok posljedice nepovoljnog položaja Roma i Egipćana uključuju visoku stopu nezaposlenosti, nedovoljnu stopu upisa i završavanja škole, kao i loše uslove života. Iako je Zaštitnik na terenu svjedočio izazovima sa kojima se svakodnevno suočavaju Romi i Egipćani, ipak godinama imamo vrlo mali broj obraćanja iz same romske i egipćanske zajednice, budući da pritužbe u njihovo ime uglavnom podnose nevladine organizacije ili Zaštitnik otvara predmete po službenoj dužnosti.

U izvještajnom periodu, Zaštitnik je postupao po pritužbi Evropskog centra za prava Roma, a povodom požara od 15. februara 2024. godine u Baru, naselju pod Volujicom, u kojem su život izgubile četiri osobe, a improvizovani domovi i barake su uništeni. U pritužbi se, u suštini, ukazivalo na potrebu stambenog i

¹⁸ Mišljenje dostupno na linku: https://www.ombudsman.co.me/docs/1728974050_081024_preporuka_hn.pdf

socijalnog zbrinjavanja ugroženih pripadnika/ca romske i egipćanske populacije u Baru, sa fokusom na naselje ispod brda Volujica. Imajući u vidu zaključke sa zajedničkih sastanaka, kao i spremnost opštine Bar da izdvoji određena sredstva za potrebe rješavanja stanovanja romskih porodica, Zaštitnik je ukazao na neophodnost iznalaženja adekvatnog nesegregiranog stambenog zbrinjavanja i socijalne integracije porodica pogođenih požarom. Radi prevencije beskućništva i stvaranja pretpostavki za dostojanstven život porodica koje su usljed požara u naselju pod brdom Volujica ostale bez domova, Zaštitnik je uputio preporuke Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografije i Opštini Bar.

Zaštitnik je postupao i u vezi sa radno - pravnim statusom medijatora u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja, po pritužbi kojom se ukazivalo da se izmjenama granskog kolektivnog ugovora koeficijent medijatora u socijalnoj inkluziji RE povećao, ali da se zarada nije povećala, odnosno da su medijator/ka i higijeničar/ka sa različitim koeficijentima imali/e istu zaradu. Kako se utvrđivanje zarada zaposlenih, između ostalog, zasniva na principu ujednačenosti zarada u javnom sektoru za rad na istim ili sličnim poslovima i radnim mjestima koji zahtijevaju isti nivo odnosno podnivo kvalifikacija, to su zaposleni sa različitim koeficijentima na koje se ukazivalo u pritužbi, odnosno različitim nivoima kvalifikacija imali legitimno očekivanje da se prema njima u smislu zarade postupa na različit način. U postupku kod Zaštitnika nije osporeno da medijatori/ke u socijalnoj inkluziji i higijeničari/ke, a za koje je utvrđen različit koeficijent složenosti poslova, imaju analognu zaradu, bez pravljenja razlike po osnovu koeficijenta, odnosno nivoa kvalifikacije obrazovanja, složenosti poslova, odgovornosti i drugih elemenata bitnih za vrednovanje posla, pa je data preporuka da se otklone posljedice diskriminacije prema medijatorima/kama u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja.

Položajem **osoba sa invaliditetom** moraju se baviti svi društveni akteri na sistemski i integrisan način. Osobe sa invaliditetom se i dalje suočavaju sa brojnim barijerama koje ometaju i/ili onemogućavaju njihovo puno i efektivno učešće u društvu. Posebno zabrinjava činjenica što pojedini zakoni i podzakonski akti nijesu usklađeni sa Konvencijom jer se, naročito u domenu socijalne i zdravstvene zaštite, ostvarivanje prava uslovljava kriterijumima koji proizilaze iz pogrešnih pristupa invaliditetu, kakvi su medicinski i funkcionalni modeli. Paradigma zamjenskog odlučivanja mora biti transformisana u onu koja se bazira na odlučivanju uz podršku, poštujući dostojanstvo i izbor osoba sa invaliditetom.

Još uvijek ne možemo govoriti o inkluzivnom obrazovanju osoba sa invaliditetom jer nijesu stvorene pretpostavke za jednak pristup obrazovanju i obrazovnom postignuću. Naime, vaspitno - obrazovne ustanove pretežno nemaju kadrovske, infrastrukturne, tehničke i druge neophodne uslove na bazi kojih bi se sprovodilo inkluzivno obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju, a zbog čega je, između ostalog, primijećena neprihvatljiva praksa segregacije djece shodno vrsti smetnje. Dalje, deinstitutionalizacija se mora sprovoditi sistemski, na bazi slobodnog izbora i raznovrsnosti usluga za osobe sa invaliditetom, sa jasnim planom transformacije ustanova. Nerazvijenost usluga podrške za život u zajednici uz praksu diskriminatornog lišavanja poslovne sposobnosti zbog invaliditeta, odnosno oštećenja, predstavljaju samo neke od barijera koje ometaju puno i ravnopravno učešće osoba sa invaliditetom u društvu.

Proces formiranja jedinstvenog registra osoba sa invaliditetom i zakonskog uređenja jedinstvenog tijela vještačenja invaliditeta mora se okončati što je prije moguće, uz puno učešće i konsultacije osoba sa invaliditetom i njihovih reprezentativnih organizacija.

Nedostatak razvijene međusektorske saradnje i sistemske podrške djeci sa smetnjama u razvoju i njihovim roditeljima usporava i/ili onemogućava njihovu inkluziju u svim aspektima života, uključujući obrazovanje, socijalnu i zdravstvenu zaštitu.

Organizacije osoba sa invaliditetom se nalaze u nepovoljnom položaju jer još uvijek nije pravno prepoznata i uređena njihova reprezentativnost, što dalje znači da je država propustila da u smislu i na način definisan Konvencijom pruža podršku kapacitetima i osnaživanju reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom i da garantuje da se prioritet daje utvrđivanju njihovih stavova u procesima donošenja odluka.

Podsjećamo da je Zaštitnik, uz tehničku i finansijsku podršku sistema Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, uspostavio **Nezavisni monitoring mehanizam za promociju, zaštitu i praćenje primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom** koji čine predstavnici/e deset organizacija osoba sa invaliditetom i udruženja roditelja djece i mladih sa smetnjama i teškoćama u razvoju, kao i predstavnik/ca institucije Zaštitnika. Tokom 2023. i 2024. godine Nezavisni mehanizam je realizovao posjete u 30 ustanova vaspitanja i obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, kao i ustanovama rezidencijalnog tipa u Ulcinju, Beranama, Bijelom Polju, Nikšiću, Pljevljima i Kotoru. Na osnovu ovih posjeta sačinjen je Izvještaj o položaju osoba sa invaliditetom koji sadrži pregled zakonodavnog i institucionalnog okvira, ključna zapažanja o stanju zatečenom prilikom posjeta, kao i pojedinačne i opšte preporuke nadležnim u cilju unaprjeđenja stanja u ovoj oblasti.

Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena je 3. juna 2024. godine dostavio Zaključna razmatranja o Trećem periodičnom izvještaju Crne Gore. Preporuke Komiteta se, između ostalog, odnose na kriminalizaciju femicida, izmjenu izbornog zakonodavstva radi postizanja rodnog pariteta u političkom predstavljanju, **usvajanje zakonodavnih i drugih mjera kako bi se transrodnim ženama obezbijedilo zakonsko priznanje promjene oznake pola i promjene imena u matičnom registru bez podvrgavanja prinudnoj sterilizaciji i dr.** Komitet, između ostalog, sa zabrinutošću konstatuje: prepreke koje sprečavaju pristup pravdi žrtvama rodno zasnovanog nasilja, a u koje spadaju rodni stereotipi, stigmatizacija i blage kazne u slučajevima rodno zasnovanog nasilja nad ženama, naročito femicida i silovanja; porast govora mržnje, uključujući na internetu, prema ženama, a naročito ženama u političkom i javnom životu; nisku stopu zaposlenosti žena, nejednake podjele obaveza u domaćinstvu i porodici između muškaraca i žena koja negativno utiče na mogućnosti za zaposlenje žena; uporni rodni jaz u zaradama, koji je 2023. godine iznosio 21% i koji se nesrazmjerno produbljuje kod većih zarada i sa godinama starosti, kao i rodni jaz od 12% u iznosima penzija.¹⁹

Dosadašnji način borbe protiv **nasilja nad ženama i nasilja u porodici** posmatran je pretežno kroz prizmu prijave nasilja. Uz blagu kaznenu politiku, nasilje vremenom eskalira i prelazi u fazu kada ga je teško kontrolisati, pa posljedice najčešće bivaju tragične, što potvrđuje porast broja femicida u protekloj godini. Femicid je najekstremnija manifestacija rodno zasnovanog nasilja prema ženama na osnovu njihovih rodni uloga i nejednakih odnosa moći. Ipak, domaće zakonodavstvo još uvijek ne prepoznaje rodno zasnovano ubistvo žena, pa su neophodne izmjene u cilju efikasnije borbe protiv ove pošasti.

Takođe, neophodna je preventivna komponenta na suzbijanju ove negativne društvene pojave, koja bi dugoročno dala rezultate u smislu suzbijanja rodno zasnovanog nasilja. Pitanje je koliko se slučajeva moglo spriječiti ili posljedica ublažiti da je bilo više empatije i hrabrosti okoline žrtve da se uključi u rješavanje problema, koji za same žene često iz više razloga djeluje nerješiv.

¹⁹ Zaključna razmatranja o Trećem periodičnom izvještaju Crne Gore su dostupna na linku:

<https://www.gov.me/clanak/prezentovan-treci-periodicni-izvjestaj-crne-gore-o-sprovođenju-konvencije-za-eliminaciju-svih-oblika-diskriminacije-zena>

Podsjećamo da procjene Ujedinjenih nacija na globalnom nivou pokazuju da je skoro svaka treća žena bila izložena nasilju od strane intimnog partnera, barem jednom u životu, pa Zaštitnik kontinuirano apeluje da nasilje nije privatna stvar.

Prema podacima Sudskog savjeta Crne Gore za period od 1. januara do 31. jula 2024. godine za krivično djelo **nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici iz člana 220 KZCG** u radu bilo 446 predmeta (prva polovina 2023. godine - 284 predmeta u radu), od kojih je riješeno 125 predmeta, odnosno 91 je pravosnažno riješen predmet. U odnosu na pravosnažne presude, izrečeno je 40 zatvorskih kazni; šest (6) kazni zatvora u prostorijama za stanovanje; 37 uslovnih osuda; jedna (1) novčana kazna; tri (3) rada u javnom interesu; 12 zabrana približavanja; jedno (1) udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje; 11 obaveznih liječenja alkoholičara; četiri (4) obavezna liječenja narkomana; tri (3) obavezna psihijatrijska liječenja na slobodi; dva (2) obavezna psihijatrijska liječenja u zdravstvenoj ustanovi; jedno (1) oduzimanje oružja; jedan (1) pojačan nadzor od strane organa starateljstva i jedna (1) vaspitna mjera posebne obaveze.

Po usvajanju **Zakona o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja** omogućiće se slobodno izražavanje rodnog identiteta, razvijanje ličnosti i život u skladu sa rodnim samoodređenjem koje je nezavisno od bioloških karakteristika pripisanih pri rođenju. U procesu sačinjavanja nacrta ovog zakona, Zaštitnik je učestvovao u kontinuitetu u radnoj grupi, u svojstvu posmatrača, dajući svoj doprinos sa stanovišta međunarodnih garancija shodno kojima samoodređenje predstavlja suštinski aspekt prava na privatni život svakog pojedinca/ke. Podsjećamo da se trenutno transrodne osobe u Crnoj Gori suočavaju s praksom koja je ne samo diskriminatorna, već i duboko nehumana, a to je zahtjev za prinudnu sterilizaciju kako bi im se omogućilo ostvarivanje prava na promjenu oznake pola, ličnog imena i jedinstvenog matičnog broja.

VI OCJENE I PLANOWI ZA NAREDNI PERIOD:

- ✓ Učestalost govora mržnje, posebno u online prostoru, zahtijeva pravovremeno i adekvatno reagovanje, kroz mehanizme samoregulacije, ali i postupke utvrđivanja krivično - pravne i prekršajno - pravne odgovornosti;
- ✓ Radi vođenja adekvatne i sveobuhvatne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije neophodno je da Uprava policije konkretizuje osnov diskriminacije, odnosno lično svojstvo potencijalnih žrtava uvredljivog govora, govora mržnje i drugih delikata sa elementima diskriminacije;
- ✓ Romi i Egipćani uglavnom žive u nepovoljnim socijalnim uslovima, segregiranim, prenatrpanim i neuslovnim naseljima, sa ograničenim izvorima prihoda, a što doprinosi i njihovoj socijalnoj isključenosti. Još uvijek nijesu stvorene zakonodavne i druge pretpostavke za političku participaciju Roma i Egipćana i njihovo neposredno učešće u procesu kreiranja javnih politika i donošenja odluka;
- ✓ Osobe sa invaliditetom izložene su diskriminaciji, uključujući višestruku i intersekcijsku, u svim segmentima života, a pogrešni pristupi invaliditetu urušavaju koncept ljudskih prava, samostalnost i dostojanstvo osoba sa invaliditetom. Neophodno je okončati proces na usvajanju Zakona o jedinstvenom tijelu za vještačenje invaliditeta, koji će biti osnova za reformu sistema kako bi se ostvario pravedniji i lakši pristup pravima i omogućio prelazak sa medicinskog na model zasnovan na ljudskim pravima;
- ✓ Na rodno zasnovano nasilje, uključujući seksualno nasilje nad ženama, mora se reagovati djelotvornim procesuiranjem i adekvatnim kažnjavanjem počilaca, te inkriminisanjem femicida;

- ✓ Radi dostizanja rodne ravnopravnosti neophodno je obezbijediti uslove za jednaku i inkluzivnu zastupljenost žena u političkom i javnom životu, kao i privatnom sektoru, uključujući ekonomsko osnaživanje žena Romkinja, žena osoba sa invaliditetom, žena iz ruralnih područja, žena žrtava nasilja u porodici, transrodnih žena i dr;
- ✓ Na punoj inkluziji i ravnopravnom položaju LGBTIQ osoba neophodno je nastaviti sa podizanjem svijesti i smanjenjem socijalne distance prema ovim osobama, te dosljednoj implementaciji propisa, uključujući i Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola, ali i Zakon o pravnom prepoznavanju rodnog identiteta na osnovu samoodređenja, čije usvajanje se očekuje u narednom periodu.

Planovi za naredni period

- ✓ Monitoring mehanizam je u oktobru 2024. godine publikovao Izvještaj „Položaj osoba sa invaliditetom na osnovu zatečenog stanja sa terenskih posjeta Nezavisnog monitoring mehanizma za promociju, zaštitu i praćenje primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom (UNCRPD) U Crnoj Gori“. Izvještaj, između ostalog, sadrži pojedinačne i opšte preporuke kao vid smjernica za strateško djelovanje na poboljšanju položaja osoba sa invaliditetom i otklanjanju prepreka za implementaciju Konvencije putem stvaranja i izvršavanja politika i zakona na bazi pristupa zasnovanog na ljudskim pravima. Stoga će se u narednom periodu **dalje aktivnosti monitoring tima fokusirati kako na nova područja i ustanove, tako i na provjeru stanja u već posjećenim ustanovama**, čime će se mjeriti napredak, stagnacija ili eventualno nazadovanje u pojedinim oblastima koje su bile predmet monitoring.
- ✓ Akcionim planom za sprovođenje Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027, za period 2024-2025, predviđeno je da će Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvo zdravlja i Nezavisni monitoring mehanizam u periodu III kvartal 2024 - IV kvartal 2025 izraditi **analizu o položaju žena sa invaliditetom u ustanovama socijalne i zdravstvene zaštite, odnosno ustanovama rezidencijalnog tipa**.
- ✓ **Praćenje sprovođenja preporuka datih u tematskom izvještaju o stanju prava Roma i Egipćana u Crnoj Gori** baziranog na obilascima naselja u kojima žive Romi i Egipćani i postupanju Zaštitnika u predmetima za zaštitu od diskriminacije ove društvene grupe.
- ✓ **Nastavak saradnje sa organizacijama civilnog društva** koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava i sloboda, sa posebnim fokusom na ranjive društvene grupe.
- ✓ Realizovanje studijskih posjeta ombudsmanskim institucijama u regionu i šire u cilju razmjene iskustava i praksi u borbi protiv diskriminacije, kao i praksi nezavisnog monitoring mehanizma, uključujući inovirana zakonska rješenja u promociji jednakosti i zaštiti od diskriminacije.